

# Barnehagen: første trinnet i et utdanningsforløp.

---

**En analyse av hvordan barnehagen fremstilles som utdanningsarena i noen sentrale offentlige dokumenter.**

Jenny Pauline Hoås Lier

[kandidatnummer: 8011]

Bacheloroppgave – profesjonalitet i kulturelt mangfold.

[BMBAC3900]

Trondheim, Mai, 2019

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.



**DronningMaudsMinne**  
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

**FORORD:**

Tre år på studiet barnehagelærer med vekt på flerkulturell forståelse ved Dronning Mauds Minne Høgskole nærmer seg slutten. Det har vært tre år med spennende temaer og mye læring, og ikke minst læring om meg selv. Jeg har blitt utfordret gjennom praksis, av mine medstudenter og lærere. Jeg er takknemlig for disse utfordringene, for det har gitt meg en reise som jeg har vokst mye på og reisen har endt opp med at jeg kjenner meg selv mye bedre.

I bacheloroppgaven ønsker jeg å sette i gang tanker om hvor viktig barnehagen er som en del av utdanningsforløpet og hvordan det blir fremhevet i dagens samfunn. Ved å få en dypere forståelse i hva vårt mangfoldige samfunn krever av barnehagen vil bidra til at jeg som fremtidig barnehagelærer får innsikt i de stadige endringene som skjer og hva som forventes. Jeg ønsker å formidle hvordan barnehagen presenteres som utdanningsarena og hvor viktig arbeidet i barnehagen er for samfunnet vårt.

Jeg er veldig stolt over å ha valgt barnehagelærer utdanningen. Disse tre årene har gitt meg veldig mye. En stor takk til alle dere som har bidratt til dette.

## INNHALDSFORTEGNELSE.

<b>FORORD:</b> .....	<b>2</b>
<b>1.0 INNLEDNING</b> .....	<b>4</b>
1.1 TEMA.....	4
1.2 BAKGRUNN.....	5
1.3 AVGRENSING OG BEGREPSAVKLARING.....	6
1.4 DISPOSISJON.....	7
<b>2.0 TEORI</b> .....	<b>8</b>
2.1 HISTORISK PERSPEKTIV PÅ BARNEHAGEN OG POLITISK SATSNING.....	8
2.2 BETYDNINGEN AV UTDANNING OG SYN PÅ BARNDOMMEN.....	10
2.3 DET MANGFOLDIGE SAMFUNN.....	12
<b>3.0 METODE</b> .....	<b>13</b>
3.1 VALG AV METODE.....	14
3.2 VALG AV EMPIRISK MATERIALE.....	15
3.3 METODEKRITIKK.....	16
<b>4.0 PRESENTASJON AV FUNN OG DRØFTING AV DOKUMENTANALYSE...</b>	<b>16</b>
4.1 RAMMEPLANEN.....	17
4.2 ST. MELDING TIDLIG INNSATS FOR LIVSLANG LÆRING (2006-2007).....	20
4.3 NOU 2017:2 «INTEGRASJON OG TILLIT».....	24
<b>5.0 AVSLUTNING</b> .....	<b>27</b>
5.1 AVSLUTTENDE DISKUSJON.....	27
<b>6.0 LITTERATURLISTE</b> .....	<b>29</b>

## 1.0 INNLEDNING.

Utdanning blir stadig viktigere i samfunnet vårt, og det gjør meg nysgjerrig på barnehagens rolle i dette. Tidlig innsats er også noe vi hører mer om, og hvor viktig tidlig innstas er for et barns liv. Dette har gjort meg nysgjerrig på hvilke politiske argumenter som ligger for barnehagen som en utdanningsarena.

I dette kapittelet vil jeg presentere oppgavens tema og hvordan jeg kom frem til tema. Videre vil jeg vise til bakgrunn av valg for tema hvor problemstillingen blir presentert. Deretter vil jeg gi en begrepsavklaring og avgrensning, og avslutter med å vise til disposisjon av oppgaven.

## 1.1 TEMA.

Tema for denne oppgaven er barnehagen som en utdanningsarena og hvordan det fremstilles i tre sentrale offentlige dokumenter.

Organiseringen av barndommen har i stor grad blitt forskjøvet fra det private til det offentlige i løpet av det 20. århundret. Betydningen av dette er at staten fikk en større andel av og større ansvar for oppgaver knyttet til barndom, barns utvikling, barneoppdragelse og danning. (Korsvold, 2016, s. 15). Korsvold påpeker at som en konsekvens av store og omfattende samfunnsendringer har barndommen endret karakter og innhold (Korsvold, 2016, s, 15). Det har skjedd gjennomgripende politiske, kulturelle og sosiale endringer som har endret barns liv og barndommens innhold fundamentalt (Korsvold, 2016, s. 15). Det private har fremdeles et ansvar for barndommen, men det er flere endringer som har vært med på å forskyve ansvaret. Et trekk har vært forskyvningen av ansvaret i familie og slekt til velferdsstatens profesjoner, som barnehagelærerprofesjonen og lærerprofesjonen (Korsvold, 2016, s. 15). En annen endring som er i sammenheng med dette var da barnehagen ble flyttet fra familie- og barnedepartementet til kunnskapsdepartementet i 2005. Gotvassli hevder at denne endringen var med på å sette barnehagen inn i et utdanningssystem og ble mer sentral på den politiske dagsorden (Gotvassli, 2013, s. 14-15). ). På bakgrunn av denne endringen ble arbeidet i barnehagen sett på som en del av utdanningen til et barn. I dag er det barnehagen som har ansvar for de yngste barna og hvordan institusjon barnehagen er preger barndommen. Det er på ulikt vis det offentlige griper inn i barns liv og staten spiller en stor rolle for barns oppvekst i dag (Larsen & Slåtten, 2015, s. 11).

Artikkel 28 i barnekonvensjonen påpeker at alle barn har rett til skole og utdanning (Barneombudet, 2017). Fokuset på at barnehagen skal bli sett på som et helhetlig utdanningsforløp har blitt sterkere fra perioden 2006 og frem til i dag (Gotvassli, 2013, s. 15). Barnehagen er ikke obligatorisk i vårt utdanningssystem, men barnehagen er likevel det første trinnet i utdanningsforløpet vårt. Forskning viser også at mange barn starter tidlig i barnehagen i dag (Lyngseth & Mørland, 2017, s.13). Ferske tall fra statistisk sentralbyrå (SSB) viser at det totalt er 278.578 barn som går i barnehage i Norge. Av alle barn i Norge mellom ett og fem år er det 91,8%, som er i barnehage. I alderen 3-5 år er det hele 97,1% som er i barnehage (Statistisk sentralbyrå, 2019). Dette viser at barnehagen er en viktig del av utdanningsforløpet og et sted hvor læring bør være tilstede.

I min prosjektoppgave i fordypningsfaget (høsten/våren 2019) på Dronning Mauds Minne Høgskole fokuserte jeg på foreldrenes syn på utdanningen til deres barn. Arbeidet med prosjektoppgaven ga meg mulighet til å prøve og feile, og finne ut hva jeg ønsket å bygge videre på i bacheloroppgaven. Jeg har bygget videre på noe fra prosjektoppgaven, men i bacheloroppgaven ønsker jeg å fokusere på hvordan barnehagen blir tydelig som utdanningsarena. Jeg vil se på hvilken måte endringene preger barndommen og hvordan det mangfoldige samfunn preger barnehagen.

Jeg har valgt tre dokumenter jeg mener er sentrale for å belyse mitt tema: I. Rammeplanen, II. Stortingsmelding: tidlig innsats for livslang læring (2006-2007) og III. NOU dokument kalt integrasjon og tillit (2007). Jeg vil gå nærmere inn på hvorfor jeg har valgt disse dokumentene i metodekapittelet.

## **1.2 BAKGRUNN.**

Jeg har et sterkt engasjement for barns rett til utdanning. Dette har ledet til at jeg ønsker å få forståelse for hvilken posisjon barnehagen har for dagens barn og samfunn. Det er dette som har ledet frem til at jeg valgte dette tema i bacheloroppgaven.

Barnehagen er ikke obligatorisk i utdanningssystemet mens skolen er obligatorisk. Det er en tendens til at barnehagen i dag er rettet mer mot utdanning og en del av livslang læring. Jeg ønsker derfor å få en forståelse for barnehagens rolle i denne utviklingen. Vi lever i et samfunn som har stort mangfold. Jeg har snart fullført en bachelor i barnehagelærer med vekt på

flerkulturellforståelse. I mitt studie har jeg utdypet kompetanse om mangfold og kulturelt mangfold. Det er derfor naturlig å dra dette inn i oppgaven min. Mangfold handler om at vi mennesker er forskjellige (Larsen & Slåtten, 2015, s.42), og kulturelt mangfold handler om at vi kan ha bakgrunn fra ulike opprinnelsesland, men trenger ikke nødvendigvis å være slik (Larsen & Slåtten, 2015, s. 42). Vi mennesker har alltid vært forskjellige og alle har en form for kulturell bakgrunn uansett om vi har samme opprinnelsesland. Et mangfoldig samfunn kan bidra til at det stilles andre krav til barnehagen som en del av et utdanningsforløp enn tidligere. Larsen og Slåtten påpeker at et mangfoldig samfunn påvirker oss, både som privatpersoner, som individer og som arbeidstakere. Mangfoldet påvirker oss også som organisasjoner, grupper og samfunnet vårt. Dette bidrar igjen til at det påvirker barna, deres liv i barnehagen og oppvekst (Larsen & Slåtten, 2015, s. 42). Jeg vil ha i tankene at vi nå lever i et mer mangfoldig samfunn når jeg ser på utviklingen av barnehagen som en del av et utdanningsforløp.

Med bakgrunn i dette vil jeg se nærmere på tre sentrale offentlige dokumenter for å se hvordan utviklingen blir dokumentert i ulike offentlige dokumenter. Problemstillingen i oppgaven min er:

**«Hvordan fremstilles barnehagen som en utdanningsarena i ulike offentlige dokumenter?»**

Jeg ønsker å forstå hvordan barnehagen blir fremhevet som en utdanningsarena. Målet med denne oppgaven er å synliggjøre barnehagen som en del av et langt utdanningsforløp. Jeg ønsker å forstå betydningen det kan ha for barndommen, og hvordan det mangfoldige samfunn preger barnehagen som en utdanningsarena.

### **1.3 AVGRENSING OG BEGREPSAVKLARING.**

Det er mye innenfor tema som jeg finner interessant og spennende, og det har derfor vært nødvendig med en avgrensing og en begrepsavklaring. Jeg ønsker og gi en kort presentasjon av hvorfor og hvordan jeg tolker og bruker begrepene utdanning, læring og tidlig innsats.

Samfunnet betegnes som utdanningssamfunnet. Det begrunnes med at i samfunnet kreves og forventes det en viss kompetanse og utdanning (Larsen & Slåtten, 2015, s. 11). Utdanning anses å være nøkkelen til materiale og sosiale goder (Larsen & Slåtten, 2015, s. 11). På bakgrunn av det forstår jeg at utdanning er en betegnelse for kunnskap og kompetanse. Det er viktig for å

være en del av samfunnet vårt i dag. Det er på den måten jeg har valgt å bruke begrepet i min oppgave.

Barnehagen er det første trinnet i utdanningsforløpet vårt. Det er nødvendig å definere læring, da det handler om hva et barn lærer gjennom sin tid i barnehagen. Rammeplanen viser også til et klart fokus på læring og fremhever barnehagen som læringsarena (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 22). I barnehagen påpeker Kibsgaard at utgangspunktet for barns læring må være barnet selv (Kibsgaard, 2008, s. 17). Pedagogen skal imidlertid være en katalysator og en viktig medspiller for barns læring. På bakgrunn av det blir kunnskapen og evnen til å bygge gode læringsarenaer for barnet sentralt hos pedagogen (Kibsgaard, 2008, s. 17). Læring gjelder hele barnet hevder Kibsgaard, de lærer med hele seg i de sosiale og kulturelle omgivelsene de er en del av. Dette utgjør barnets læringsarenaer (Kibsgaard, 2008, s. 17). Jeg forstår på bakgrunn av dette at læring og utdanning er to begrep som henger sammen, og at læring handler om den måten man tilegner seg den kunnskapen og kompetansen som er nødvendig i samfunnet.

Gjennom de senere årene har tidlig innsats blitt formulert som viktig i utdanningspolitikken, og skal prioriteres høyt i norske skoler og barnehager (Tøsse, 2014). Begrepet kan ha to ulike betydninger og retninger. Jeg ønsker å avklare den betydningen av begrepet som er relevant for min oppgave. Hensikten med tidlig innsats (ref. Tøsse) er å skape gode muligheter for alle barn. Så tidlig som mulig skal alle barn inkluderes i et fellesskap med andre, og komme inn i gode læringsprosesser (Tøsse, 2014). Jeg forstår med tidlig innsats at det handler om barn i barnehagealder og det kan være avgjørende for senere læring og utvikling for individet. Jeg forstår at tidlig innsats i læring i barnehagen kan være viktig for å oppleve å være en del av fellesskapet i samfunnet vårt. Tidlig innsats henger sammen med utdanning og læring, og det er på bakgrunn av dette begrepet blir brukt.

## 1.4 DISPOSISJON.

Oppgaven er delt opp i 6 kapiteler. Det første kapittelet tar for seg oppgavens innhold og tema. I kapittelet to tar jeg for meg relevant teori. I kapittel tre presenterer jeg den metoden jeg har fokusert på. Deretter kommer presentasjon av funn og drøfting av min metode i kapittel fire. Oppgaven avsluttes i kapittel fem med en avsluttende diskusjon. Til slutt presenterer jeg min litteraturliste i kapittel 6.

## 2.0 TEORI.

I dette kapittelet presenterer jeg relevant teori som senere vil bli brukt til å drøfte de empiriske funn. Teorien er valgt som grunnlag for å kunne belyse problemstillingen min. Barnehagens posisjon har endret seg. Jeg vil først se nærmere på barnehagen i et historisk perspektiv og politisk satsning. Dette for å skape en forståelse for hvor barnehagen står i samfunnet vårt i dag. Videre vil jeg gå inn på betydningen av utdanning og synet på barndommen. Jeg avslutter kapittelet med å presentere hvordan mangfold påvirker samfunnet.

### 2.1 HISTORISK PERSPEKTIV PÅ BARNEHAGEN OG POLITISK SATSNING.

Den norske barnehagemodellen har i utgangspunktet to ulike røtter: barneasylene og Fröbel - barnehagene (Greve, Jansen & Solheim, 2014, s. 28). Asylene ble utviklet i Europa allerede fra 1816 og la mest vekt på barnas forberedelse til skolen og fokuserte på en skolepreget undervisning (Greve, Jansen & Solheim, 2014, s. 30). Fröbel sin pedagogikk gikk ut på å fremme leken, læringen og arbeidet er viktig for barnet, og hans syn lå mellom lek og undervisning (Greve, Jansen & Solheim, 2014, s. 20). Slik jeg forstår er det to ulike oppfatninger om hvordan barnehagen skal fungere som virksomhet. Det er to ulike røtter som kan skape en større forståelse for hvordan barnehagen som utdanningsarena er preget i dag. Dette i kombinasjon med hvordan skolen er obligatorisk mens barnehagen ikke er obligatorisk i utdanningssystemet, kan være aktuelt for å forstå hvordan barnehagen blir fremstilt i offentlige dokumenter.

Friedrich Fröbel var en tysk filosof og pedagog. Han har blitt sett på som barnehagens grunnlegger (Greve, Jansen & Solheim, 2014, s. 19). Hans syn på barndommen var at den skal være et ståsted, noe som skjer her og nå. Han mener barndommen ikke skal bli et venterom på vei til det voksne liv. Det som står sentralt i hans pedagogiske syn er at barnehagen skal ivareta barndommens egenverdi hvor leken er sentral. Frøbels ideer ble til et forbilde for Fröbel-barnehagene (Greve, Jansen & Solheim, 2014, s. 19).

I 1930-årene viste det seg at Frøbels ideer kom til å prege asylene (Greve, Jansen & Solheim, 2014, s. 31). Myndighetene gikk fra å snakke om barneasyl til daginstitusjoner i 1945. Gotvassli



hevder det er slik vi kjenner barnehagen i dag (Gotvassli, 2013, s. 13). Dagsinstitusjoner ble brukt som en felles betegnelse for institusjoner på dagtid for barn under skolepliktig alder (Gotvassli, 2013, s. 13). Disse institusjonene var ikke ment å erstatte hjemmet, men avlaste noen av foreldrenes oppgaver. Det var også en hjelp for at mødre skulle få mulighet til å ta utdanning eller annen sysselsetting (Gotvassli, 2013, s. 13). Dette var slik barnehagen ble sett på, et sted som barna kunne være mens foreldrene (spesielt mødre) fikk mulighet til å gjøre andre ting. Barnehagene utviklet seg langsomt frem til 1950-årene, dette på grunn av førkrigstid og krigsårene (Gotvassli, 2013, s. 14). Ansvaret for daginstitusjonene ble flyttet til Departementet for familie- og forbrukersaker i 1958 (Gotvassli, 2013, s. 14). Der lå barnehagen frem til overflytting til Kunnskapsdepartementet i 2005. Det at barnehagen i dag er en del av Kunnskapsdepartementets ansvarsområde understreker det faktum at barnehagen er starten på et langt utdanningsforløp (Kibsgaard, 2008, s.17) . Slik jeg forstår det viser det at barnehagen har en annen posisjon i dagens samfunn. Det er med på å bidra og tydeliggjøre barnehagens plass innenfor det norske utdanningssystemet.

Skolen er obligatorisk og er automatisk en del av utdanningssystemet. Skolen fikk egne lover lenge før barnehagen fikk sin egen lov (Greve, Jansen & Solheim, 2014, s. 47). Skolen og barnehagen er utviklet gjennom to ulike syn på barn, samt hvilken rolle barnehagen og skolen har (Greve, Jansen & Solheim, 2014, s. 47). Skolen er vokst frem i utgangspunktet i det lydige barnet, og barnehagen er vokst frem gjennom Fröbel sin ide om at barn skal oppdras i frihet og demokrati (Greve, Jansen & Solheim, 2014, s. 48). Skolen har blitt mer regulert gjennom lovverk opp gjennom tiden enn det barnehagen har (Greve, Jansen & Solheim, 2014, s. 48). I loven om barnehager fra 1995 kom det en viktig bestemmelse. Bestemmelsen var at departementet skal fastsette en rammeplan for barnehagens innhold. I følge Gotvassli markerte dette at samfunnet tok ansvar for barnehagen som en drift og ansvaret for innholdet i barnehagen (Gotvassli, 2013, s. 14). Den første rammeplanen kom først i 1996 og ble da plandokumentet til barnehagen. Rammeplanen ga barnehagen et samfunnsmandat med et helhetlig læringssyn (Gotvassli, 2013, s. 14). I et historiskperspektiv er det mye som har endret seg i politikken, fokuset på barnehagen, rammeplanen blir endret og hvilken virksomhet barnehagen er har endret seg. Samfunnet vårt er i stadig endring, og som samfunnsinstitusjon skal det gjenspeiles i barnehagen (Gotvassli, 2013, s. 94). Rammeplanen påpeker også at barnehagen i dag skal være en pedagogisk virksomhet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 37). Den skal planlegges og vurderes. Barn i barnehagen skal få et tilrettelagt tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 37). Det er målet med

barnehagen som pedagogisk virksomhet. Arbeidet som gjøres i barnehagen er viktig. Barna er vår fremtid, det er her deres læringsprosess starter. Det er derfor et godt pedagogisk arbeid er så viktig. Barnehagen må følge disse retningslinjene for å kunne oppnå et godt arbeid og gi barna en god fremtid.

## 2.2 BETYDNINGEN AV UTDANNING OG SYN PÅ BARNDOMMEN.

I barnehagen går det barn fra alderen 1- 6 år. I 2009 fikk alle barn i Norge rett på barnehageplass fra de er ett år. (Lyngseth & Mørland, 2017, s. 13). Forskning viser at barn i dag tilbringer mye av sin tid i barnehagen, og det er flere barn som starter tidlig i barnehagen (Lyngseth & Mørland, 2017, s. 13). Dette gir grunnlag for å tenke over betydningen barnehagen har som samfunnsinstitusjon, som en del av utdanningsforløpet vårt og hvordan dette preger barndommen i dag. En god barndom kan gi et godt fundament for videre livsløp og tidlig innsats er viktig. Tidlig innsats kan være viktig for en god barndom (Lyngseth & Mørland, 2017, s. 12). Den perioden fra et barn blir født og frem til skolestart definerer Lyngseth og Mørland som tidlig barndom. Tidligere har denne perioden i et barns liv vært en del av den private sfæren, men det har skjedd en endring de siste 30 årene. Økning av barnehagedekning og kvinners økt deltakelse i arbeidslivet har vært en del av disse endringene. Disse endringene har igjen påvirket barns oppvekstvilkår (Lyngseth & Mørland, 2017, s. 13). Barnehagen blir på bakgrunn av det en viktig plass for dagens barn. Jeg forstår med det at disse endringene kan ha preget barndommen og hvordan synet på barnet er i dag.

Nick Lee påpeker at endringen i synet på å forstå barn gjennom voksne er sentral for betydningen av det sosiologiske studiet av barndommen (Lee, 2001, s. 8). Etter noen tiår med voksen stabilitet var en blitt vant til å gjøre barndommen gjennom voksne, de tolket alt barn gjorde, eller gjort med dem, uti fra forståelsen av voksen alder. Dette påvirket barndommen mot det å bli voksen og kan fortelle oss hvordan reisen i barndommen har vært (Lee, 2001, s. 21).

Når vi snakker om hvilket syn vi har på barnet i dag kan vi vise til to polariseringer; «human beings» og «human becomings». Når vi snakker om «the being child», så refereres det til et barn som er en sosial aktør med egne rettigheter, som er med på å bygge sin egen barndom. «The becoming child» er et barn som blir sett på et individ som skal bli til en voksen, og mangler ferdigheter og egenskaper til den voksne person de skal bli (James, Jenks & Prout, 1998). Lee

påpeker at forholdet mellom voksne og barn har blitt påvirket av hvordan vi forsto voksen alder som stabil og barndommen som ustabil. De voksne tok ikke bare hånd om sine barn, men de bestemte for dem og snakket for dem (Lee, 2001, s. 21). Han hevder at gjennom hele de nittende århundre har forståelsen av barndommen vært avhengig av forståelsen av voksen alder (Lee, 2001, s. 21). Jeg forstår med det at forståelsen av «the becoming child» har stått sterkt.

Dette er to synspunkter som går ut på et barn som «er» og et barn som skal «bli». Det er to motstridende tanker om hva det betyr å være et barn. Inndelingen mellom «being» og «becoming» handler om komplett / selvstendig og ufullstendig / avhengig (James, Jenks & Prout, 1998, s. 7). I det å forstå barn som «human becomings» ligger hovedfokuset på hva et barn skal bli en gang i fremtiden. Barnet blir sett på som et objekt, som skal formes, påvirkes og forandres (James, Prout & Jenks, 1998). Lee viser til at det har skjedd noen endringer, men påker også at barns liv og aktiviteter i nåtiden fortsatt planlegges som en forberedelse for fremtiden (Lee, 2001, s. 8). Det er to ulike syn på barndommen som kan være viktig å forstå for analysen ettersom det gir forståelse for hvilken måte synet på barndommen presenteres.

Korsvold påpeker at barnet i dag må ses på som subjekter, med sine egne aktiviteter (Korsvold, 2016, s. 21). Barndommen skapes gjennom historiske, sosiale og kulturelle prosesser som inkluderer både voksne og barn hevder hun. Barn er personer med handlingsevne. De er aktive skapere av sin egen barndom. Her blir det påpekt at forskning i dag tar ofte utgangspunkt i anerkjennelse av «children as being» (Korsvold, 2016, s. 21). Larsen og Slåtten hevder likevel at det er rett at samfunnet skal ta del i ansvaret for barns utdanning. Å overlate et barn til å ta ansvar for sin egen utdanning og utvikling påpeker de som uansvarlig (Larsen & Slåtten, 2015). På bakgrunn av dette blir det fremhevet at barnehagen skal ta ansvar for barns utdanning og utvikling. Samtidig vil synet på barndommen spille en rolle. Rammeplanen påpeker at barndommen har en egenverdi, og at barnehagen skal ha en helhetlig tilnærming til barnas utvikling (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7). Det synet vi har på barn i dag kan være med å legge grunnlaget for hva som vektlegges i barnehagen som utdanningsarena.

I barnehagen skal hovedfokuset ikke ligge i hva barnet skal bli i fremtiden, men derimot se på barn som aktive, deltakende aktører i sitt eget liv (James, Prout & Jenks, 1998). Dette henger sammen med det Larsen og Slåtten hevder at det kan oppstå et problem dersom barnehagen bare blir en forberedelse til neste trinn i et barns utdanning (Larsen & Slåtten, 2015). Barn er i kontinuerlig utvikling og de aktivitetene et barn fyller sin barndom med har en verdi i seg selv. Barns lek er verdifull og er viktig for et barns utvikling og læring (Larsen & Slåtten, 2015). I

rammeplanen er det tydelig fremhevet at leken skal ha en sentral plass i barnehagen og at leken skal være en arena for utvikling og læring for barna. (Kunnskapsdepartementet, 2017, s, 20). Sett i lys av at barnehagen ikke er obligatorisk i utdanningssystemet vårt, påpeker Kibsgaard at tradisjonelt sett er det ulike vilkår om leken i skolen og barnehagen. Det er barna som styrer leken i barnehagen, og leken er et mål i seg selv. I skolen blir leken brukt som et middel for å nå faglige resultatmål (Kibsgaard, 2008, s, 22).

### 2.3 DET MANGFOLDIGE SAMFUNN.

Et mangfoldig samfunn vil gjenspeile seg i barnehagen, og mangfoldet vil innebære forskjeller mellom barnehager; Men det innebærer også forskjeller innad i barnehager hevder Larsen og Slåtten (Larsen & Slåtten, 2015, s.55). De påpeker at det vil være barn med ulik etnisitet, sosial bakgrunn, alder og kjønn innad i barnehagene. Mangfoldet som er representert i barnehagen vil variere fra barnehage til barnehage, fra sted til sted, fra bydel til bydel og fra by til by (Larsen & Slåtten, 2015, s. 55). Mangfold i barnehagen knyttes særlig til religiøst, språklig og kulturelt mangfold (Larsen & Slåtten, 2015, s. 54). Jeg forstår med dette at det å være oppmerksom på vårt mangfoldige samfunn vil være nødvendig ettersom det kan prege barnehagen som en del av et utdanningsforløp. Larsen og Slåtten viser til blant annet at anerkjennelse av forskjellighet og ulikt livssyn, verdier og kultur er en god forutsetning for å ivareta mangfoldet i barnehagen (Larsen & Slåtten, 2015, s. 55).

Det flytter stadig vekk folk inn og ut av landet vårt. Dette bidrar til innvandring i samfunnet. Innvandrere i Norge har bakgrunn fra en rekke forskjellige selvstyrte religioner og kommer fra over 200 ulike land. De landene som er størst representert med innvandrere i Norge er Polen, Sverige og Litauen. Utenfor EU er de største gruppene fra Pakistan, Irak og Somalia (Larsen og Slåtten, 2015). Larsen og Slåtten påpeker likevel at svært mange av oss har innslag av utenlandskbakgrunn. Det er også en viktig faktor og ta i betraktning, og har en sammenheng med at vi alle er forskjellig (Larsen & Slåtten, 2015, s, 94). På en av mine praksisplasser opplevde jeg en barnehage med stor andel av foreldre med ikke- norsk bakgrunn, det var med på å gi meg en forståelse for at barnehagen kan stilles for et annet press i dag en tidligere.

Mangfoldbegrepet handler om forskjeller. Disse forskjellene kan sosial klasse, inntekt og utdanning være en del av mangfoldet (Larsen & Slåtten, 2015, s. 43). Larsen og Slåtten påpeker at sosial klasse handler om ulikheter i utdanning og inntekt, og i Norge øker ujevnheten mellom

sosiale klasser. I menneskers liv har hvilken klasse en tilhører stor betydning. Ulikheter i økonomi og utdanning kan igjen medføre til ulikheter knyttet til barns skolepresentasjoner og utdanningsvalg (Larsen & Slåtten, 2015, s. 43). Pierre Bourdieu (1930-2002) er en av flere sosiologer som har vært opptatt av sosial ulikhet. Han er blant annet opptatt av hvordan det å reproducere skiller i måter vi lever livet vårt på og hvordan den sosiale strukturen kan bidra til det (Larsen & Slåtten, 2015, s. 79). Bourdieu bruker begrepet *habitus*. Det handler om at han hevder at alle fødes inn i et samfunn av sosiale strukturer. Disse strukturene er med på å prege og legge føringer for de valgene mennesker tar (Larsen & Slåtten, 2015, s. 79). Bourdieu hevder *habitus* bestemmer måten et menneske tenker, ser verden på og hvordan det handler. *Habitus* er rotfestet, men fremdeles fleksibelt, på den måten at et menneske kan orientere seg nye sammenhenger. Bourdieu beskriver *habitus* som menneskers sosiale arv, og det et menneske har med seg i «bagasjen» sin (Larsen & Slåtten, 2015, s. 79).

Larsen og slåtten viser til at det er flere innvandrerfamilier med lavere inntekt enn det er norske familier. Inntektsforskjellene i hvilke land familien har flyttet fra er store (Larsen & Slåtten, 2015, s. 77). Det å tilhøre en familie med svake økonomiske resurser kan føre til velferdsproblemer for barn og de kan miste en rekke muligheter til å delta i samfunnet (Larsen & Slåtten, 2015, s. 77). Det kan være nødvendig å ha forståelse for integrasjon når det kommer til å kunne delta i samfunnet. Integrasjon først og fremst går ut på individers rettigheter og behov samt samfunnets behov (Larsen & Slåtten, 2015, s. 53). Barnehagen skal være et inkluderende fellesskap, og i dette fellesskapet skal alle få anledning til å ytre seg, bli hørt og delta (Kunnskapsdepartementet, 2014, s. 8). I barnehagen skal det arbeides for at alle barn kan få mulighet til å tilegne seg like kunnskaper. Ettersom utdanning er en viktig del av samfunnet vil dette være avgjørende. Jeg forstår med dette at mangfold kan gi økende press på barnehagens innhold og de krav som stilles til barnehagen som første trinn i samfunnets utdanningsforløp.

### **3.0 METODE.**

Jeg har til nå presentert relevant teori for den valgte problemstillingen. I dette kapitlet vil jeg ta for meg metodevalg og begrunnelser rundt mine valg av litteratur og materiale fra dokumentanalyse.

Metode er en teknikk eller en fremgangsmåte som skal kunne gi svar på ulike typer forskningsspørsmål (Bergsland & Jæger, 2014, s. 66). Målet med metode er å få frem informasjon om den «sosiale virkeligheten» og kunnskap som skal kunne bidra til hvordan denne informasjonen kan analyseres (Bergsland & Jæger, 2014, s. 66). Det å velge metode (Bergsland & Jæger) kan være vanskelig. Ofte er det problemstillingen som styrer valget av metode. Men det å velge metoden først kan også medvirke til valg av problemstilling og tema (Bergsland & Jæger, 2014, s. 66). I mitt tilfelle ble ønske om tema og problemstilling valgt først, og det ble derfor for meg et naturlig valg av metode.

### 3.1 VALG AV METODE.

Jeg har valgt å basere metoden på kvalitativ metode. Kvalitativ metode baserer seg på et vidt spekter av innsamlingsmetoder. Analysere dokumenter er en av dem (Bergsland & Jæger, 2014, s. 67). Thagaard påpeker at innenfor kvalitativ forskning har analyse av dokumenter vært en lang tradisjon (Thagaard, 2009, s. 62). Jeg har valgt dokumentanalyse.

«Dokumentanalyser skiller seg fra data forskeren har samlet inn i felten, ved at dokumentene er skrevet for et annet formål enn det forskeren skal bruke dem til» (Thagaard, 2009, s. 62). Dokumentanalyse ble brukt i min prosjektoppgave og ga meg erfaring ved bruk av analyse. Jeg finner den metoden interessant og spennende fordi man får mulighet til å gå dypt inn i dokumentene, tolke og forstå. Dokument er et ord som kan gi assosiasjoner til offentlige skrifter istedenfor litterære skrifter (Thagaard, 2009, s. 62), og i denne oppgaven har jeg valgt tre offentlige dokumenter som jeg ser på sentrale som mine data.

Et studie av dokumenter kalles også innholdsanalyse (Thagaard, 2009, s. 62). Innholdsanalyse kan også brukes i studier av tekster som er basert på intervju og observasjonsdata (Thagaard, 2009, 62) Det er derfor viktig å påpeke at jeg gjør en dokumentanalyse, men jeg analyserer innholdet i dokumentene. Således er det også en innholdsanalyse.

Jeg har gjort en tematisk innholdsanalyse hvor jeg har sett på hvordan barnehagen blir presentert som en utdanningsarena, og på hvilke måter. Valget falt på dokumentanalyse på bakgrunn av at jeg ønsker å se på det politiske fokuset. Da er det nødvendig å gjøre en analyse av ulike dokumenter og se på argumenter som blir lagt for valgene. Det er tre omfattende dokumenter og som er skrevet for et annet formål enn det som omfattes i min bacheloroppgave.

Jeg har derfor sett på deler av dokumentene og fokusert på funn som kan belyse barnehagen som en utdanningsarena. Jeg har valgt å gå gjennom innholdsfortegnelsen i dokumentene og brukt søkefunksjoner hvor jeg har søkt på «barnehage» for å sikre at jeg finner det som er fremtreende i dokumentene og andre viktige faktorer for å kunne belyse min problemstilling.

### **3.2 VALG AV EMPIRISK MATERIALE.**

Mitt empiriske materiale består av følgende dokumenter; I. Rammeplanen, II. St. Melding nr. 16: tidlig innsats for livslang læring (2006-2007) og III. NOU: integrasjon og tillit(2007).

Rammeplanen er barnehagens forskrift som beskriver barnehagens innhold og oppgaver. Dette er derfor et viktig dokument for barnehagen, som skal være et redskap for alt som blir arbeidet med i barnehagen. Rammeplanen er et dokument som også er i endring, da forskning og endringene i samfunnet også må gjenspeiles i barnehagens forskrift. Rammeplanen ble sist endret i 2017, og trådte i kraft 1.mars og da ble 2006 versjonen opphevet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.3). Det å analysere rammeplanen ble derfor et naturlig valg for meg i denne oppgaven.

Stortingsmeldingen «Tidlig innsats for livslang læring» er valgt på bakgrunn av at den skal gi svar på hvordan samfunnet kan bistå til å lykkes med at hver enkelt får mulighet til å utforme og realisere sine livsprosjekter. Den skal angi en retning på den innsatsen som skal til for vi skal kunne utvikle et sosialt utjevne utdannings- og kompetansesystem til beste for samfunnet vårt og den enkelte (Regjeringen, 2006-2007, s. 3). Stortingsmeldingen er sentral for å belyse barnehagen som utdanningsarena.

NOU dokumentet kalt «integrasjon og tillit» er det tredje dokumentet jeg har valgt å analysere. Det viser til langsiktige konsekvenser av høy innvandring. Utvalget ble oppnevnt ved den kongelige resolusjon i desember 2015. Dette dokumentet ble lagt frem februar 2017 (NOU 2017:2, s. 5). Utvalget har utredet konsekvenser av utviklingen for integrasjonsskapiteten, samfunnsøkonomien og for videreutvikling av tillit og samhold i samfunnet. (NOU 2017:2, s.11). Jeg har valgt dette dokumentet for å få innsikt i hvordan mangfolds perspektivet er knyttet til utdanningsdimensjonen. Dokumentet tar for seg mange aspekter ved innvandring, men mitt fokus ligger på hvordan barnehagen blir fremhevet.

Jeg har analysert og tolket disse tre dokumentene gjennom min tematiske innholdsanalyse. På bakgrunn av det som er fremtreende skal jeg drøfte disse funnene i lys av teori.

### **3.3 METODEKRITIKK.**

«Man går inn i forskningsfeltet med en bakgrunn og en teoretisk forståelse, og den utvelgning man gjør, er ikke tilfeldig» (Bergsland & Jæger, 2014, s. 68).

Bergsland og Jæger påpeker at det er umulig og ikke være påvirket av egne fordommer og forutsetninger når vi møter et fenomen. Dette med bakgrunn av at det kan sies å ha tanker om alle fenomener, enten man er bevisst på det eller ikke (Bergsland & Jæger, 2014, s. 68). Bergsland og Jæger hevder at vi mennesker alltid befinner oss i en verden hvor forståelsesmåte er arvet og med på å bygge opp vår eksistens (Bergsland & Jæger, 2014, s. 68). Min oppgave er bygget opp etter mine interesser og valgte fokusområder. Derfor vil min forståelse av dokumentene legge grunnlag for presentasjonen av analysen. Dette vil være knyttet opp til relevant teori og problemstilling. Jeg har satt meg inn i teori som er relevant for min problemstilling. Mitt fokus i analysen av dokumentene har vært på hvordan barnehagen som utdanningsarena blir belyst. Jeg kan ha oversett noe i dokumentene, men jobbet med et utvalg jeg mener har betydning for min problemstilling. Disse elementene vil prege min oppgave.

### **4.0 PRESENTASJON AV FUNN OG DRØFTING AV DOKUMENTANALYSE.**

Jeg skal i dette kapittelet legge frem det jeg har funnet i tre ulike sentrale offentlige dokumenter som jeg har gjort en dokumentanalyse av. Formålet er å synliggjøre hvordan barnehagen som en utdanningsarena kommer frem i disse og hva som dominerer i lys av barnehagen som et trinn i utdanningen til et barn. Hensikten min er ikke å sammenligne hvert enkelt stortingsmelding med hverandre, men å vise til hvordan barnehagen fremstår som en del av et utdanningsforløp i hvert enkelt dokument og se på likheter og variasjoner. Rammeplanen som styringsdokument kan være et nødvendig dokument å referere til i drøftelsen av de to andre dokumentene.



## 4.1 RAMMEPLANEN.

Det første kapittelet i rammeplanen handler om barnehagens verdigrunnlag. Det er her jeg legger merke til det første i rammeplanen som kan gå under begrepet utdanning og som skal arbeides med i barnehagen:

*«Barndommen har en egenverdi, og barnehagen skal ha en helhetlig tilnærming til barnas utvikling. Barnehagens samfunnsmandat er, i samarbeid og forståelse med hjemmet, å ivareta barnas behov for omsorg og **lek** og fremme **læring** og danning som grunnlag for allsidig utvikling»* (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7)

Barndommen er viktig blir det påpekt og i barnehagens samfunnsmandat inngår barnas behov for lek samt det å fremme læring. Barnehagen skal ha en helhetlig tilnærming til barnas utvikling nevnes det også. Disse punktene kan vise til barnehagens posisjon som det første trinnet i et utdanningsforløp. Det er et eget punkt som går ut på at barnehagen skal ivareta barnas behov for lek. Her blir det blant annet påpekt at «**Leken** skal være en arena for barnas utvikling og **læring**, og for sosial og språklig samhandling» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.20). Her vises det til at leken skal være en del av læringsprosessen til et barn, og hvor sentral leken skal være for læring i norske barnehager. Jeg tolker det dit hen at rammeplanen er preget av Fröbel sin pedagogikk som går ut på å fremme læringen og leken, og synet hans om at arbeidet i barnehagen skal ligge mellom lek og undervisning (Greve, Jansen & Solheim, 2014, s. 20).

Det som er fremtreende i rammeplanen er barndommens **egenverdi**, **lek** og **læring** og at dette skal sees i sammenheng. Rammeplanen har et eget emne som går ut på «barnehagen skal fremme **læring**» og under dette punktet blir det nevnt hvordan de ansatte i barnehagen skal arbeide for å skape læring for barna. Under dette punktet blir det blant annet nevnt at «Barnehagen skal bidra til **læringsfellesskap** der barna skal bidra i egen og andres læring» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 22). Her blir barnehagen beskrevet som et sted der et læringsfellesskap skal være tilstede. For å få til dette påpeker rammeplanen at de ansatte skal «legge til rette for helhetlige **læringsprosesser** som fremmer barnas trivsel og allsidige utvikling» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 22).

Når jeg analyserer rammeplanen blir jeg oppmerksom på at det er ingen punkter som direkte går på utdanningen til et barn og barnehagen som et utdanningsforløp. Likevel er det flere steder hvor innholdet kan sees i sammenheng med utdanning. Under barn og barndom blir barndommens egenverdi påpekt, men det blir også nevnt at «barnehagen er også en

**forberedelse** til aktiv deltakelse i samfunnet og bidrar til å legge **grunnlaget** for et godt liv» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Jeg legger også merke til at ordet progresjon står som et eget punkt og her blir progresjon fremhevet som at «progresjon i barnehagen innebærer at alle barn skal utvikle seg, **lære** og oppleve fremgang» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 44). Dette forstår jeg som fremtidsbasert, og viser til at de ansatte i barnehagen skal arbeide med aktiviteter som inngår i læring og som er med på å legge et grunnlag for senere tid.

I kapittel 8 blir barnehagens arbeidsmåter belyst og arbeidsmåtene skal bidra til å «ivareta barns behov for omsorg og **lek**, fremme **læring** og danning, og gi barn mulighet til **medvirkning**» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 43). Medvirkning er også en stor del av rammeplanen. Det viser til hvilket syn vi har på barn i dag og i hvor stor grad de skal få kunne bidra til å bestemme sin hverdag og fremtid. Hennum og Østrem påpeker at barndommens egenverdi innebærer å la barn bruke tid på aktiviteter de synes er meningsfulle og la de leke. Dette skal de få gjøre uten at vi tenker på at det skal ha en nytteverdi (Henum & Østrem, 2016, s. 92-93). Dette kan også sees i lys av det at vi i dag bør se på barnet som subjekt som Korsvold påpeker. Jeg tolker dette dit hen at rammeplanen viser til det James, Prout og Jenks påpeker om at barnehagen skal fremme barnet som aktive og deltakende individer i sitt eget liv, som handler om å se på barnet som «children as being» (James, Prout & Jenks, 1998).

Jeg har tidligere vist til at Larsen og Slåtten påpeker at samfunnet må ta del i ansvaret til barns utdanning, at det er uansvarlig at barn blir overlatt til å ta ansvar for sin egen utvikling og utdanning (Larsen & Slåtten, 2015). Det jeg forstår med dette er at det må være en balanse mellom det å la barna få leke og gjøre det de vil og barnehagelæreren/samfunnet som tar ansvar. Det å være en del av samfunnet vårt vises til som en nødvendighet. Vi må få øyne opp for hvordan vi skal legge til rette for at barna er rustet for framtidens behov og klare for det samfunnet som vil møte dem. Kombinasjonen av kunnskapen om barnehagen som en del av utdanningsforløpet og barndommens egenverdi blir sentral.

De oppgavene barnehagen får gjennom styringsdokumenter skal barnehagelæreren utføre. Når dette blir gjort representerer barnehagelæreren ikke først og fremst seg selv, men samfunnet (Henum & Østrem, 2016, s. 17-18). Rammeplanen er et slikt styringsdokument som barnehagelæreren skal følge. Dokumentet er påvirket av hvor samfunnet vårt står i dag. Henum og Østrem viser også til at «pedagogisk arbeid i en utdanningsinstitusjon som barnehagen berører også det politiske feltet» (Henum & Østrem, 2016, s. 19). Dette kan tolkes dit hen at barnehagen er en viktig utdanningsinstitusjon.

Selv om ingen punkter går direkte på utdanning og barnehagen som en del av et utdanningsforløp, er det flere punkter i rammeplanen som går ut på hva et barn skal lære gjennom hele perioden det går i barnehage. I arbeid med fagområdene viser rammeplanen til at «barnas **lek** danner et viktig grunnlag for arbeidet med fagområdene». Lek skal derfor være et viktig grunnlag for personalets arbeid med fagområdene (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 47). Dette tyder kanskje på at rammeplanen viser til at barnehagen skal fokusere på barns læring, men da det ikke er en del av et obligatorisk utdanningssystem er det rom for et verdigrunnlag som er annerledes fra skolen. Leken skal være sentral for både læringen men også fordi barn leker bare for å ha det gøy. Jeg har vært inne på at Kibsgaard påpeker at leken har tradisjonelt sett ulike vilkår i skolen og barnehagen (Kibsgaard, 2008, s. 22). Hun påpeker også at lek er indremotivert i seg selv, og motivasjon er et viktig grunnlag for læring. Leken er også en væremåte for barna som er livsnødvendig for deres daglige liv. (Kibsgaard, 2008, s. 22-23). Jeg forstår med det at leken er så sentral på bakgrunn av at barnehagen ikke skal bli et skoleforbedrende sted. Den tyske pedagogen Fröbel sitt syn på at leken skal være sentral og viktigheten av barndommens egenverdi (Greve, Jansen & Solheim, 2014, s. 19) er illustrert i rammeplanen.

Det blir likevel påpekt at fagområdene på mange måter er de samme som de senere vil møte i skolen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 47). Samordningsnemnda betonet i 1951 for skoleverket barnehagens forbindelse til skolen. Barnehagen skulle på bakgrunn av det ligge på samme plan som skolens virksomhet (Greve, Jansen & Solheim, 2014, s. 48). Det ble nemlig foreslått av Nemnda at barnehagene skulle administrativt ligge under undervisningsdepartementet, men understreket at barnehagen skulle være frivillig og ikke bære preg av skolen (Greve, Jansen & Solheim, 2014, s. 48). Jeg tolker at barnehagen blir påpekt som et sted hvor læring skal skje gjennom barnas premisser, men likevel er barnehagen preget av den virksomheten skolen er.

Jeg er spesielt på utkikk etter hvordan mangfold og utdanning kommer frem i rammeplanen. Jeg legger merke til at barnehagen skal fremme mangfold gjennom å vise barnas forskjelligheter. Det skal være rom for å undre seg over **likheter** og **forskjeller**. Barnehagen skal også bruke mangfold som en **ressurs** i det pedagogiske arbeidet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 9). I dette punktet blir det til slutt nevnt at «barnehagen skal **synliggjøre** et **mangfold** i familieformer og sørge for at **alle** barn får sin familie speilet i barnehagen» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 10). Jeg forstår med dette at rammeplanen viser til at vårt mangfoldige samfunn skal gjenspeiles i barnehagen. Alle barn i barnehagen skal få mulighet til

å oppleve det å bli en del av samfunnet. Larsen og Slåtten påpeker at samfunnet vårt i dag blant annet blir kalt utdanningssamfunnet (Larsen & Slåtten, 2015, s. 11). Dette forklarer hva som kjennetegner vår tid, og Larsen og Slåtten hevder at for å klare seg best mulig i dagens samfunn kreves det og forventes det at en har kompetanse, kunnskap og utdanning (Larsen & Slåtten, 2015, s. 11). Rammeplanen påpeker jo at barnehagen skal bidra til læringsfellesskap. Jeg forstår at alle barn skal få kunne tilegne seg kunnskap. Barna er fremtiden og ved å forstå dette kan vi gi alle barna i barnehagen mulighet til å oppleve å bli en del av samfunnet.

Som vist over fremstår barndommens egenverdi sentralt i rammeplanen og rammeplanen viser til hva et barn skal få ut av barnehagen, og leken blir ofte nevnt sammen med læring. I rammeplanen så er det synlig at «children being» og Fröbel sin pedagogikk er styrket. Utdanning er en del av dokumentet men ikke uthevet spesielt noe sted.

#### **4.2 ST. MELDING TIDLIG INNSATS FOR LIVSLANG LÆRING (2006-2007).**

Det påpekes i stortingsmeldingen at mennesker lærer hele livet. Alle har potensiale til å lære og læring skjer på alle arenaer, og vi må sørge for at det potensiale kommer både samfunnet og det enkelte individ til best mulig nytte (Kunnskapsdepartementet, 2006-2007, s.3). Stortingsmeldingen presiserer også at det er tydelig forskjeller i læring, og at dette blir et samfunnsansvar vi må ta på oss (Kunnskapsdepartementet, 2006-2007, s.3).

Jeg forstår med det at barnehagen som samfunnsinstitusjon må ta sin del av dette ansvaret. Stortingsmeldingen belyser hvor viktig barnehagen kan være i et første steg inn i utdanningssystemet, og læringen som blir lagt til grunn er viktig for senere tid. I Stortingsmelding «Tidlig innsats for livslang læring» (2006-2007) legges det også til at det er ikke «et mål at alle skal inn i høyere utdanning, men alle skal få et solid grunnlag for **livslang læring**» (Kunnskapsdepartementet, 2006-2007, s. 3). Dette starter i barnehagen og i barndommen, og de påpeker at utdanningssystemet ikke bare skal gi alle barn de samme mulighetene til å skaffe seg nødvendig kunnskap, men at utdanningssystemet skal tidligst mulig veilede og motivere et barn til å strekke seg så langt som mulig for å realisere sitt **læringspotensial** (Kunnskapsdepartementet, 2006-2007, s.3). Dette tolker jeg som at barnehagen skal være et sted hvor man får sin første kunnskap, men også lære hvordan man kan bli aktivt del av samfunnet. Dette kan sees i lys av det rammeplanen sier om at barnehagen

skal være forberedelse til deltakelse i samfunnet og legge grunnlaget for et godt liv (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Larsen og Slåtten påpeker at dette er nødvendig for å kunne oppleve frihet og medvirkning i samfunnet (Larsen & Slåtten, 2015, s. 11).

Stortingsmeldingen viser til at OECD pekte på at vårt utdanningssystem ikke var godt nok tilgjengelig for alle og ikke godt nok utbygd. Dette gjaldt særlig barnehagetilbudet (Kunnskapsdepartementet, 2006-2007, s.9). Likevel har OECD rost Norge for barnehagens helhetlige tilnærming til omsorg og læring. Dette i forbindelse med en gjennomgang av barnehagetilbud i flere land, kalt Thematic Review Of Early Childhood Education and Care Policy (Kunnskapsdepartementet, 2006-2007, s.9). Regjeringen har svart på dette med at de ønsker å bygge videre på den gode strukturen som er i utdanningssystemet og nå et mål om full barnehagedekning. Det blir også nevnt at for å unngå marginalisering og sosial utjevning må **alle** inkluderes i gode **læringsfellesskap** (Kunnskapsdepartementet, 2006-2007, s.9). Larsen og Slåtten skriver dersom et barn faller utenfor utdanningssystemet vårt, kan det oppleve å bli marginalisert, som vil si at de over tid kan ekskluderes fra områder og posisjoner som gir mulighet og innflytelse til medvirkning i samfunnet vårt (Larsen & Slåtten, 2015, s. 11). Her blir barnehagen nevnt i dokumentet som en viktig del av utdanningssystemet, ved at alle skal inkluderes i læringsfellesskapet som skal være tilstede i barnehagen som også rammeplanen påpeker (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 22). De viser til at man ønsker å satse på barnehagen for å få til dette.

Stortingsmeldingen har et eget punkt som beskriver «et kunnskapssamfunn for **alle**» (Kunnskapsdepartementet, 2006-2007, s. 7). Her blir det påpekt at regjeringen vil «føre en aktiv politikk for å redusere **forskjellene** i samfunnet». Det er understreket i Stortingsmeldingen at målene for å redusere forskjellene er å minske **klassemessighetene**, bekjempe fattigdom, redusere den økonomiske skjevfordelingen og andre former for marginalisering (Kunnskapsdepartementet, 2006-2007, s. 7). Under dette punktet blir det også satt lys på at «**alle** skal ha like **muligheter** til å utvikle seg selv og sine evner» (Kunnskapsdepartementet, 2006-2007, s. 7). Jeg har referert tidligere til det Lyngseth og Mørland påpeker om at en god barndom bidrar til å kunne etablere et godt fundament for videre livsløp. Tidlig innsats kan være en viktig faktor for å oppnå en god barndom (Lyngseth & Mørland, 2017, s. 12).

Jeg tolker dette dit hen at barnehagen er for alle og kan gi alle de samme mulighetene til å utvikle seg. Stortingsmeldingen presiserer et det er et ønske om å gi alle lik tilgang, og sosialt utjevne vårt utdannings- og kompetansesystem. Det kan se i lys av vårt mangfoldige samfunn.

Det understrekes i Stortingsmeldingen at «å skape likhet og likeverd i samfunnet er en hovedutfordring også i et globalt perspektiv» (Kunnskapsdepartementet, 2006-2007, s. 7). Det blir også vist til at det er store **forskjeller** i den **kompetansen** barn får i **utdanningssystemet**, og i bekymringen rundt disse forskjellene ligger i at det er en sammenheng med familiebakgrunn, foreldrenes inntekt, utdanningsnivå eller om en har minoritetsbakgrunn eller majoritetsbakgrunn (Kunnskapsdepartementet, 2006-2007, s. 8). Dette kan sees i lys av økt mangfold, og som Larsen og Slåtten påpeker at i Norge øker ujevnheter i sosiale klasser. (Larsen & Slåtten, 2015, s. 43). Bourdieu påpeker også at den sosiale strukturen kan bidra til å redusere sosial ulikhet (Larsen & Slåtten, 2015, s. 79). Tøsse påpeker at i dagens samfunn er det et stort fokus på at undervisning skal være tilpasset i en inkluderende skole og respekt for mangfoldet i barnegruppen (Tøsse, 2014). Dette illustrerer at i et mangfoldig samfunn vil inkludering i utdanningssystemet være nødvendig som et grep for å oppnå økt sosial utjevning.

I et samfunn med forskjeller og likhet, påpeker Larsen og Slåtten at mange mener at for at vi skal fungere godt som et samfunn, vil det være nødvendig å oppleve fellesskap (Larsen & Slåtten, 2015, s. 52). Jeg tolker dette dit hen at det har en sammenheng med at inkludering må til for å oppleve fellesskap. Mangfold kan også handle om forskjeller ut fra vår klassetilhørighet. Larsen og Slåtten viser til at sosial ulikhet handler om at byrder og goder er blitt ulikt fordelt i befolkningen (Larsen & Slåtten, 2015, s. 75). Disse godene kan være utdanning, inntekt og arbeid, mens byrder kan knyttes opp til arbeidsledighet og marginalisering (Larsen & Slåtten, 2015, s. 75). Sosial bakgrunn går ut på en persons sosioøkonomiske status, dette i form av utdanning, økonomi og yrkesposisjon (Larsen & Slåtten, 2015, s. 75). Dette påvirker barn og deres barndom, for når vi snakker om barns sosiale bakgrunn er det foreldrenes sosiale status som blir tatt i betraktning (Larsen & Slåtten, 2015, s. 75). Stortingsmeldingen viser til at de vil utjevne disse forskjellene: Jeg forstår med det at barnehagen kan bidra til å utjevne forskjeller, til å forbygge forskjeller i fremtiden og til å forbedre til skolen, slik at alle barn kan få mulighet til å oppleve de samme godene om å tilegne seg kunnskap: Dokumentet viser til hvor viktig dette er for at man ikke skal oppleve å bli marginalisert. Forebyggingstanken er i Norge et aktivt politisk grep, og tidlig innsats kan bli sett på som en politisk «kur» som starter i førskolealder (Tøsse, 2014).

Det påpekes i Stortingsmeldingen at **tidlig innsats** er **nøkkelen** til å forbedre utdanningssystemets evne til å møte hvert enkelt barns behov og tilrettelegge opplæring på en god måte. Det hevdes at tidlig innsats må forstås både som innsats på et tidlig tidspunkt i et barns liv og avdekke problemer i tidlig alder (Kunnskapsdepartementet, 2006-2007, s. 10). På

bakgrunn av at barnehagen er det stedet de yngste barna tilbringer mye av sin tid forstår jeg at det å forbedre barnehagen som utdanningsinstitusjon og den læringen som blir tilrettelagt der er nødvendig for barnas videre gang i utdanningssystemet. Forskning viser også til at barnehager med høy kvalitet har en varig positivt effekt på barns læringsevne (Larsen & Slåtten, 2015, s. 87). Larsen og Slåtten påpeker at det å skape gode barnehager kan bidra til å redusere et frafalls problem (Larsen & Slåtten, 2015, s. 87). Det ser ut til at forskjeller i læringsutbytte starter tidlig. Derfor blir det viktig at arbeidet i barnehagen er i tråd med prinsippet om at tidlig innsats starter i barnehagealder og fortsetter i skoleløpet (Tøsse, 2014). Jeg tolker dette dit hen at fokuset på barndommen i Stortingsmeldingen er fremtidsrettet, og belyser det James, Prout og Jenks påpeker om det at et barn blir sett på som et objekt som skal påvirkes og formes. Hovedfokuset i Stortingsmeldingen ligger på barnet som «human becomings» (James, Prout & Jenks, 1998). Stortingsmeldingen belyser barndommen som et middel for å utjevne forskjellene i samfunnet. Lee påpeker at det har skjedd noen endringer om tanken om barndommen, men at barndommen fortsatt planlegges som en forberedelse for fremtiden (Lee, 2001, s. 8). Denne tanken tolker jeg kan ha røtter i barneasylene, som la mest vekt på barnas forberedelse til skolen (Greve, Jansen & Solheim, 2014, s. 30).

Det påpekes under punktet «kvalitet og kompetanse i barnehagen varierer» at det er viktig at innholdet i barnehagen er av høy kvalitet (Kunnskapsdepartementet, 2006-2007, s. 25). Høy kvalitet henger sammen med kompetente ansatte og et personale som er kvalifisert til arbeidet i barnehagen. Hennem og Østrem påpeker at rammeplanen fungerer ikke som en lærebok barnehagelæreren kan tilegne seg kunnskap om barns utvikling, eller få klarhet i hva for eksempel lek betyr i et barns liv (Hennem & Østrem, 2016, s. 45-46). De påpeker også at «den kunnskapen som trengs for å omsette lovens intensjoner i praktisk pedagogikk, er ikke innebygd i mandatet» (Hennem & Østrem, 2016, s.46). På bakgrunn av dette er det nødvendig for barnehagen med profesjonsutøvere som sitter på tilstrekkelig kunnskap (Hennem & Østrem 2016, s. 46). Stortingsmeldingen viser igjen til OECD og de peker på våre naboland som har høyere andel med personale med barnehagelærerutdanning enn i norske barnehager. Sverige har 50% og Danmark har 60% ansatte med førskolelærerutdanning, mens Norge har 33 %. Det er også 10,9% som arbeider som pedagogisk leder / styrer i barnehagen uten godkjent utdanning (Kunnskapsdepartementet, 2006-2007, s. 25). Ettersom barnehagen er en del av utdanningsforløpet, som det blir tydeliggjort i denne Stortingsmeldingen, er det urovekkende at vi mangler ansatte med den riktige kompetansen. Det blir påpekt at de antar at forskjellene er store på bakgrunn av denne informasjonen (Kunnskapsdepartementet, 2006-2007, s. 25).

Lyngseth og Mørland viser til akkurat dette i sin forskning at barnehagetilbud for barn under tre år er varierende, og det er en generell stor forskjell mellom barnehagene (Lyngseth & Mørland, 2017, s. 14). Det at tidlig innsats for læring har stor betydning for barn, og at barnehagen ikke har nok kompetanse til å ta vare på dette, kan ha betydning for hvordan barnehagen blir som et første trinn i et utdanningsforløp. Det er likevel godt at det blir belyst i Stortingsmeldingen, og det at de synliggjør hva som må arbeides bedre med.

Min vurdering etter analysen av Stortingsmeldingen er at fokuset ligger på utdanning og at barn skal bli en del av det utdanningssamfunnet vi er i dag. Barnehagen er et sted hvor barn under skolealder skal tilegne seg kunnskap og være klar for det samfunnet som møter dem. Samfunnet er blitt mer mangfoldig og det preger også hvordan en skal arbeide for at alle skal få tilgang til den samme kunnskapen. I denne Stortingsmeldingen blir det derfor tydelig at «Children becoming» er det som blir fremstilt som mest sentralt. Utdanning er viktig, men lek og barndommens egenverdi kommer også frem som viktig for barns utvikling i barnehagen. Skolen og barnehagen må ikke bli for like, de er to ulike læringsarenaer tradisjonelt sett og det må de fortsette å være påpeker Kibsgaard (Kibsgaard, 2008, s.23). Utdanning bør ikke overgå lek, men i dette dokumentet er det klart at fokuset på utdanning og bli en del av samfunnet er styrket.

### 4.3 NOU 2017:2 «INTEGRASJON OG TILLIT».

Utvalget peker på «at det er nødvendig å legge større vekt på **utdanning** og **kvalifisering** som i en langsiktig integrasjonsstrategi» (NOU 2017:2, s. 21). Jeg forstår med dette at utvalget viser til at utdanning er en viktig del av vårt samfunn og blir derfor en viktig faktor for å bli en del av et fellesskap. I et samfunn med forskjeller og likhet, påpeker Larsen og Slåtten at mange mener at for at vi skal fungere godt som et samfunn, vil det være nødvendig å oppleve fellesskap (Larsen & Slåtten, 2015, s. 52). For å bidra til dette kan sosial integrasjon være en prosess som kan føre til at vi opplever et «vi». Sosial integrasjon handler om i hvilken grad samfunnet preges av hvordan mennesker, organisasjoner, oppgaver, institusjoner og andre deler av samfunnets sosiale struktur henger sammen (Larsen & Slåtten, 2015, s. 52). Utdanning blir også påpekt som et sentralt virkemiddel knyttet til mobilitet i, **kvalifisering** til, **funksjonsdyktighet** i **samfunnet**, **arbeidslivet** og utvikling av tillit hos den enkelte (NOU 2017:2, s. 21). Dokumentet viser til vårt utdanningssamfunn og påpeker hva som blir viktig for å oppleve deltakelse i samfunnet. Dette har betydning for barnehagen ved at vi kan bidra til et



inkluderende fellesskap. Tidlig innsats ansees å ha betydning for sosial utjevning (Tøsse, 2014) og derfor vil kunnskap om dette være viktig i barnehagen.

Under punktet utdanning og kvalifisering blir det satt lys på at første generasjons innvandrere og norskfødte etterkommere av innvandrere kan stille med et dårligere utgangspunkt. Dette fordi de kan stå svakere når det kommer til nettverk og andre ressurser som handler om sosial og kulturell kapital. For å motvirke dette påpekes det i dokumentet at **utdanningssektoren** vil være **avgjørende** (NOU 2017:2, s. 21). Dette kan ses i lys av det Nick Lee påpeker om at barndommen ble forstått gjennom voksne (Lee, 2001, s. 8), ved at barn blir satt opp mot deres foreldres bakgrunn. I dette avsnittet blir ikke barnehagen nevnt, men skolen blir nevnt som en nøkkelfunksjon i å sikre kunnskap som kan bidra til å **jevne** ut mulighetene for **læring** og **samfunnsdeltakelse** (NOU 2017:2, s. 21). Det blir også påpekt at «forskning viser at det i et livsløpsperspektiv er samfunnsmessig lønnsomt og **investere** betydelig i **utdanning** tidlig i livet» (NOU 2017:2, s. 21). I samme avsnitt blir det også foreslått at myndighetene skal utvikle kunnskapsbaserte tiltak hvor det skal være tilstede en mer effektiv overgang i det norske skolesystemet. Det står at de skal «satse på å **øke** barnas **deltakelse i utdanning** før og etter den obligatoriske grunnskolen» (NOU 2017:2, s. 21). Utvalget skriver «**før** den obligatoriske grunnskolen». Jeg tolker det som barnehagen. Barnehagen blir derfor belyst, men ikke direkte. Jeg tolker at Bourdieu sitt begrep habitus kan ha en sammenheng med det som belyses i dette punktet, da det handler om hva et individ har med seg i «bagasjen» (Larsen & Slåtten, 2015, s. 79). Barnehagen er tidlig stadiet i et barns liv, og den bagasjen et barn tar med seg fra barnehagen kan ha betydning for et barn videre i skolegangen.

Barnehagen har et eget underpunkt, og i dette punktet viser dokumentet til at barn med innvandrerbakgrunn har økt barnehagedeltakelsen relativt mye de siste årene og dette viser de gjennom en tabell som viser økningen fra 2007 til 2015. (NOU 2017:2, s. 64). Dette tolker jeg dit hen at viser til en positiv økning for å utjevne forskjellene i utdanningssystemet, da flere barn starter i barnehagen. NOU dokumentet viser også til at det er forskjeller i bakgrunner hos innvandrere, og dette kan være forskjeller i utdanning (NOU 2017:2, s. 25). «**Utdanningssystemet** er myndighetens **viktigste** virkemiddel for å påvirke befolkningens **kompetanse**, og dermed et virkemiddel som kan bidra til å opprettholde tillit og sysselsetting og fremme sosial **utjevning** i en situasjon med fortsatt høy innvandring» (NOU 2017:2, S. 60). Utdanningssystemet er nevnt som et av de viktigste virkemidlene for blant annet sosial utjevning i samfunnet. Det belyser hvor sterkt utdanning og kompetanse står i dagens samfunn. Utvalget hevder også at det er av flere årsaker lønnsomt å investere mye i opplæring tidlig i

livet i et livsløpsperspektiv (NOU 2017:2, s. 60). «**Læringsevnen** er størst **tidlig** i livet, **læring** tidlig i livet fremmer mer **læring**, og perioden med avkastning blir lengre jo tidligere opplæringen er gjennomført» (NOU 2017:2, s. 60). Det presiseres i NOU dokumentet at det er viktig med kompenserende tiltak tidlig i livet for barn og minoritetsspråklige barn som vokser opp med lite utdanningsressurser hjemme, (NOU 2017:2, s. 60). Dette illustrerer tanken om barndommen som «children becoming» gjennom at NOU dokumentet påpeker hvor viktig tidlig innsats i læring er for videre livsløp. Utvalget illustrere på bakgrunn av det at barnet blir sett på som et objekt (James, Prout & Jenks, 1998), og barndommen blir en forberedelse for fremtiden (Lee, 2001, s. 8). Under dette punktet blir det også belyst at «samfunnet kan høste betydelige gevinster av at barn som innvandrere og etterkommere av innvandrere får en god **utdanning**» (NOU 2017:2, s. 60). Jeg forstår med dette at tidlig i livet vil kunne være barnehagealder, og dette gir igjen inntrykket av hvor viktig læring i barnehagen er. Det kan også forstås hvordan mangfold vil påvirke barnehagen som en del av utdanningsforløpet, da godt arbeid i barnehagen kan ha ekstra stor betydning for barn som har lite utdanningsressurser hjemme. Bourdieu er spesielt opptatt av hvordan kulturell kapital får betydning for hvordan forskjellene mellom grupper skapes og reproduseres, samt hvordan det skjer gjennom utdanningssystemet (Larsen & Slåtten, 2015, s. 83). Sosial bakgrunn har mye å si på ulikheter i utdanning, og utdanningsnivået til foreldre har stor betydning for hvordan det går med barna deres i utdanningssystemet (Larsen & Slåtten, 2015, s. 83). På bakgrunn av det forstår jeg at barnehagen kan likevel være et sted som kan påvirke hvordan det går med barn med foreldre med lavt utdanningsnivå.

I punktet barnehage påpeker de at flere med innvandrerbakgrunn synes at barnehagen blir dyrt (NOU 2017:2, s.65). Dette forstår jeg kan oppleves som et problem med bakgrunn i at det fremstilles hvor viktig barnehagen er som en del av utdanningssystemet, og for et barns senere liv. I barnekonvensjonen i artikkel 28 står det at alle barn har rett til utdanning. Dette er ikke tilfelle dersom noen ikke har råd til barnehagen. Utvalget påpeker at denne ordningen skal effektiviseres. De nevner også at det gjenstår å se om de nye ordningene vil øke barnehagedeltakelsen blant barn med innvandrere bakgrunn. (NOU 2017:2, s.65). Barnehagen blir på bakgrunn av dette sett på som en viktig satsning.

I dette dokumentet er det fremtreende at utdanning er en viktig del av vårt samfunn, og for de som flytter til Norge. Utvalget viser til hvor viktig kunnskap og læring tidlig i livet er for barn, og spesielt for barn med innvandrerbakgrunn eller barn med foreldre med innvandrerbakgrunn. På bakgrunn av dette belyser de barnehagen som en avgjørende del av utdanningsforløpet for

at barn skal kunne få oppleve tillit til samfunnet, og utjevne sosiale forskjeller. I dette dokumentet blir også barndommen sett på som «children becoming» på bakgrunn av at det handler om barn som senere skal bli voksne og en del av samfunnet.

## 5.0 AVSLUTNING.

I det foregående kapittelet har jeg vist frem det som er fremtreende i min dokumentgjennomgang av de tre offentlige dokumentene i lys av relevant teori. Jeg vil avslutte denne oppgaven, med å vise til en avsluttende diskusjon av mine funn i de tre ulike offentlige dokumentene. Sist i oppgaven ligger min litteraturliste.

### 5.1 AVSLUTTENDE DISKUSJON.

Ut ifra mine funn i dokumentanalysen og med bakgrunn i relevant teori, kan det se ut til at fokuset på barnehagen som en del av et utdanningsforløp er hevet i dagen samfunn. Alle tre dokumentene viser til hvor viktig tidlig innsats i utdanning og læring er. Det er likevel forskjeller i hvor stor grad barnehagen fremstilles som en del av et utdanningsforløp og dokumentene tar for seg tre ulike aspekter ved barnehagen som en utdanningsarena.

Rammeplanen er et dokument som fremmer lek og læring, og barndommens egenverdi står sentralt. Stortingsmeldingen «tidlig innstas for livslang læring»(2006-2007) fremhever tydelig at barn skal blir en del av vårt utdanningssamfunn, og ønsker å utjevne sosiale forskjeller slik at alle skal få oppleve å få den kunnskapen de mener er nødvendig for å være en del av vårt samfunn. NOU dokumentet «integrasjon og tillit» (2007) viser til hvor viktig utdanning er for å fungere i samfunnet, og for å oppleve tillit og samfunnsdeltakelse. Mine hovedfunn er at de tre offentlige dokumentene påpeker barnehagen som utdanningsarena på ulike vis, og med ulike perspektiver, og de vektlegger tidlig innstas med ulike formål.

I stortingsmeldingen «tidlig innsats for livslang læring» (2006-2007) og NOU: integrasjon og tillit (2007) blir barnet sett på i et fremtidsperspektiv, hvor synet på barndommen tydelig blir sett på som «children becoming». Jeg tolker dette også dit hen at barneasylene henger igjen da fokuset i dokumentene vektlegger mest barnas forberedelse videre i skolegangen. Det kommer tydelig frem at disse to dokumentene fremstiller barnehagen som utdanningsarena med fokus på kompetanse, hvor livsløpsperspektivet er tydelig. De presenterer et mer

objektivt syn på barndommen, hvor fokuset er å løse et problem, og ikke til fordel for barnet i seg selv, men samfunnet og løse problemer som ligger i fortiden. Det er likevel mer tydelig at det å løse et problem i fortiden ligger i NOU dokumentet: integrasjon og tillit (2007).

Rammeplanen derimot fokuserer mer på hva et barn skal lære gjennom sin tid i barnehagen. Dette er på mange måter fremtidsrettet, samtidig som hva barnet er «her og nå» virker mest sentralt. På bakgrunn av det illustrerer rammeplanen barndommen gjennom «children as being» og ser på barnet som et subjekt. Dette er også i sammenheng med Fröbel sin tankegang om at barndommen ikke skal bli en periode med venting mot å bli voksen.

Det kommer tydelig frem gjennom min innholdsanalyse hvordan barnehagen og læring kan bidra til sosial utjevning og sosial mobilitet. Rammeplanen påpeker at mangfold skal gjenspeiles i barnehagen. Stortingsmelding: Tidlig innsats for livslang læring(2006-2007) viser til det å utjevne sosiale forskjeller. NOU dokumentet integrasjon og tillit er særlig knyttet til sosial utjevning og sosial mobilitet gjennom det faktum at det blir tydeliggjort at utdanningssystemet kan fremme sosial utjevning og inkludering. Det påpekes i alle tre dokumentene at alle barn skal få tilgang til de samme mulighetene. Med bakgrunn i disse forskjellene og begrepet habitus til Bordieu kan dette tolkes dit hen at barnehagen har en viktig oppgave ved å være starten på utdanningsforløpet. Mangfoldet i samfunnet skaper ulikheter og det blir presisert at det er viktig å utjevne forskjellene.

Barnehagen kan derfor bli sett på som en viktig arena for starten på et barns utdanningsforløp, samtidig som det er en arena der man skal få dyrke sin barndom og ikke bli en skoleforbedrende arena.

## 6.0 LITTERATURLISTE.

- Barneombudet. (2017). *Barnekonvensjonen*. Hentet fra <https://barneombudet.no/dine-rettigheter/barnekonvensjonen/>
- Bergsland, M., & Jæger, H. (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. (H. Jæger, Red.) Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Gotvassli, K. (2013). *Boka om ledelse i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Greve, A., Jansen, T., & Solheim, M. (2014). *Kritisk og begeistret - barnehagelærerens fagpolitiske historie*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hennum, B., & Østrem, S. (2016). *Barnehagelæeren som profesjonsutøver*. (1.utg.,4.opplag). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- James, A., Jenks, C., & Prout, A. (1998). *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Kibsgaard, S. (2008). *GLSM-Grunleggende læring i et stimulerende miljø i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Korsvold, T. (2016). *Perspektiver på barndommens historie*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2006). *Tidlig innsats for livslang læring*. (Meld. St. 16 2006-2007). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/a48dfbadb0bb492a8fb91de475b44c41/no/pdfs/stm200620070016000dddpdfs.pdf>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

Larsen, A., & Slåtten, M. (2015). *En bok om oppvekst - Samfunnsfag for barnehagelærere*.(4.utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Lee, N. (2001). *Childhood and society*. Hampshire: Ashford Colour Press Ltd.

Lyngseth, E., & Mørland, B. (2017). *Tidlig innsats i tidlig barndom*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

NOU 2017:2. (2017). *Integrasjon og tillit*. I Finansdepartementet og justis- og beredskapdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/c072f7f37da747539d2a0b0fef22957f/no/pdfs/nou201720170002000dddpdfs.pdf>

Statistisk Sentralbyrå. (2019). *Barnehager*. Hentet fra <https://www.ssb.no/barnehager/>

Tøsse, M. (2014, Mai 24). *Tidlig innsats for livslang læring - teori og praksis*. Hentet fra <https://utdanningsforskning.no/artikler/tidlig-innsats-for-livslang-laring--teori-og-praksis/>

Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse - En innføring i kvalitativ metode*.(3.utg.). Bergen: Fagbokforlaget.